

*Nenad Veličković

Evangelje i nacionalizam u obrazovanju
(Na primjeru Katoličkog školskog centra “Sv. Josip” u Sarajevu)

Sadržaj

1. Uvod

2. Pravni okvir za rokadu nadređenosti

3. Inferiornost države

3.1. *Žmirenje na diskriminaciju*

3.2. *Povlaštenost hrvatskog jezika*

4. Nastavni sadržaji na jeziku katolika

4.1. *Vjeronaučni nacionalizam*

4.2. *Hrvatska književnost na katoličkom jeziku*

5. Indoktrinacija kao kvalitet

1. Uvod

Vjerujem da je za raspravu o modelu vjerskog obrazovanja u BiH: pravni okvir, sadržaj, razlike javnih i privatnih obrazovnih ustanova, pokrivenost vjerskom nastavom od predškolskog uzrasta do univerziteta važno i korisno razmotriti primjer Katoličkog školskog centra u Sarajevu (dalje u tekstu KŠC).

Radi se o “privatnoj” školi s autonomijom u okviru važećeg kantonalnog zakona o (osnovnom¹) odgoju i obrazovanju a čiji se rad finansira iz kantonalnog budžeta². Čini mi se da ovaj netipičan amalgam privatnog i javnog zaslužuje detaljniju analizu, s fokusom na pitanja:

a. kako je pravno osiguran taj amalgam?

b. kako se *privatno* odnosi prema javnom (drugačije: religijsko prema sekularnom)?

*Autor je profesor je na Katedri za srpsku književnost Odsjeka za književnosti naroda Bosne i Hercegovine Filozofskog fakulteta u Sarajevu.

¹ Osnovno obrazovanje predmet je ove analize zbog svog obaveznog karaktera. I dalje, u tekstu, gdje se bude pominjao sarajevski Katolički školski centar “Sv. Josip”, misliće se na Osnovnu školu u njegovom sastavu.

² Prema budžetu Kantona Sarajevo za 2015. godinu, rad škole je podržan sa 1.951.700 KM. Poređenja radi, prema istom izvoru, najbliža susjedna škola, Silvije Strahimir Kranjčević, dobila je 805.000 KM. Dostupno na: http://skupstina.ks.gov.ba/sites/skupstina.ks.gov.ba/files/budzet_kantona_sarajevo_za_2015_godinu_0.pdf, očitavanje: 22. 07. 2017.

c. u vezi s ovim, a s obzirom da je KŠC škola koja ima visoke standarde i uživa veliki ugled u javnosti³, može se ustanoviti (ukoliko ga ima) kauzalitet između posebnog statusa škole i kvaliteta njenog rada, odnosno: Da li visoke standarde KŠC doseže u skladu ili uprkos(!) kantonalnom okviru? Koje standarde KŠC-a bi mogle preuzeti i ostale škole u Kantonu Sarajevu i koliko ti standardi zavise od vjerske dimenzije organizacije rada ustanove?

2. Pravni okvir za rokadu nadređenosti

Aktuelni Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju (usvojen u maju 2017) predviđa/dozvoljava da školu može osnovati i privatno pravno ili fizičko lice⁴.

Pri tome sredstva za osnivanje i rad osigurava osnivač⁵.

Osnivači KŠC-a su, prema Uredbi o odgoju i obrazovanju u Sustavu katoličkih škola za Europu⁶, katoličke biskupije ili redovničke zajednice Bosne i Hercegovine⁷.

Istom uredbom definišu se “svrha odgoja i obrazovanja; razine obrazovanja; prava i obveze roditelja; uloga i obveze škole; standardi u odgoju i obrazovanju i primjena nastavnog plana i programa; tijela za uspostavu standarda u odgoju i obrazovanju; osnivač škola u okviru Sustava; tijela na razini Sustava; status katoličkog školskog centra; ustrojstvo škole u Sustavu; pedagoška dokumentacija, evidencija i javne isprave; stjecanje viših stručnih zvanja; akti škole; praćenje i nadzor nad provedbom ove Uredbe; zaštita prava i prijelazne i završne odredbe”.

Praktično, Uredba ima obim i sadržaj okvirnog i kantonalnog zakona, nad kojima se postavlja u nadređenu poziciju, prema članu 2:

(1) Odredbe županijskih zakona iz oblasti odgoja i obrazovanja i odredbe Zakona o ustanovama Federacije BiH i drugih propisa primjenjuju se na djelatnost osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja u okviru Sustava, *ako ovom Uredbom nije drukčije određeno*.

(2) *Odredbe ove Uredbe imaju prednost nad drugim propisima iz oblasti osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja.* (Naglasio N.V)

Ova se *inokosnost* izvodi iz Temelnog ugovora između Svete stolice i Bosne i Hercegovine od 19. aprila 2006. godine, koji su potpisali Alessandro D’Errico i Ivo Miro Jović, a u kojem se članom 11 reguliše pravo osnivanja obrazovnih ustanova⁸.

³ Ovo se uglavnom odnosi na osnovnu školu. Prema podacima Školegijuma (9-10/2014), u tekstu o eksternoj maturi (N. Ibrahimović, *Eksperiment koji se oteo kontroli*, ss. 8-11), Opća realna gimnazija u okviru KŠC-a je na desetom mjestu po prosjeku ocjena svršenih osnovaca koji upisuju srednje škole u Kantonu Sarajevo. Moguće je da bi analize rađene drugim metodama pokazale drugačiji rejting.

⁴ (1) Školu kao ustanovu može osnovati domaće i strano pravno i fizičko lice u svim oblicima svojine (u daljem tekstu: osnivač) uz odobrenje ministra i uz prethodnu saglasnost Vlade Kantona Sarajevo (u daljem tekstu: Vlada) i konačne saglasnosti Skupštine Kantona Sarajevo (u daljem tekstu: Skupština). Čl. 9 (Osnivač), *Sl. nov. KS 23/17*.

⁵ (1) Osnivač škole osigurava sredstva potrebna za osnivanje i rad škole, u skladu s pedagoškim standardima za osnovni odgoj i obrazovanje (u daljem tekstu: standardi) i normativima školskog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila (u daljem tekstu: normativi). Čl. 10 (Sredstva za osnivanje i rad škole), *Sl. nov. KS 23/17*.

⁶ Uredba o odgoju i obrazovanju u sustavu katoličkih škola za Europu, Sarajevo, 20. 07. 2013, potpis Msgr. dr. Pero Sudar, biskup Promicatelj katoličkoga školstva, dalje u tekstu i napomenama: Uredba.

⁷ *Ibid*, čl. 10.

Uredba očito drugi dio prve rečenice, u kojem jasno stoji da katolička crkva ima pravo osnivanja obrazovnih ustanova *poštujući zakonske odredbe Bosne i Hercegovine*, ignorira. Stvar je snage i odlučnosti sekularne države hoće li takav odnos prihvatiti.

3. Inferiornost države

3.1. Žmirenje na diskriminaciju

U konkretnom slučaju sekularna država ponaša se inferiorno, do mjere da ne reaguje na potencijalnu diskriminaciju⁹, na čije se suzbijanje obavezala i koju sama deklarativno zabranjuje¹⁰:

U vezi s jezikom, međutim, sekularna država ostaje nedovoljno artikulirana, jer propisuje da se “nastava i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada u školi izvode [se] *na jednom od tri zvanična jezika konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine, koji se imenuju jednim od tri naziva: bosanski jezik, hrvatski jezik ili srpski jezik.* (Naglasio N.V). Pri tome određuje i da će “do kraja četvrtog razreda učenici će učiti oba pisma Bosne i Hercegovine”¹¹.

Formulacija jedan od tri zvanična jezika koji se imenuju bosanski jezik, hrvatski jezik ili srpski je neprecizna i kao takva nije se smjela pojaviti u zakonu. “Ili” ovdje znači može značiti da se svaki od tri jezika može nazvati svakim od tri naziva, a što onda sugerise da između “tri” jezika

⁸ Prijevod T. Vukšića:

1. Katolička crkva ima pravo osnivati obrazovne ustanove bilo kojega stupnja i njima upravljati prema vlastitim pravilima, poštujući zakonske odredbe Bosne i Hercegovine.

2. Bosna i Hercegovina će tim ustanovama u svemu jamčiti ista prava koja su zagantirana državnim ustanovama, uključujući novčanu potporu i priznanje stečenih akademskih stupnjeva i sveučilišnih diploma.

3. Bosna i Hercegovina učenicima i studentima obrazovnih ustanova (usp. stavak 1. ovoga članka) jamči ista prava koja imaju učenici i studenti državnih obrazovnih ustanova odgovarajućega stupnja. Isto pravilo se primjenjuje također na nastavno i ne-nastavno osoblje tih ustanova.

⁹ O tome sam pisao u članku *Dvije mature pod jednim krovom*, Školegijum, 08. 06. 2014. ss. 16-19. Tu sam skrenuo pažnju na članak 102, stavak 2: “poznavanje hrvatskog jezika i latiničnog pisma je posebni uvjet za zasnivanje radnog odnosa u školi”. U novijoj verziji Uredbe (bilj. 6) formulacija je promijenjena. Članak 101(2): “Posebni uvjeti za zasnivanje radnog odnosa u školi za osobe koje sudjeluju u odgojno-obrazovnom radu s učenicima jesu *moralne odlike i ljudske vrline, sukladne katoličkom nauku, poznavanje hrvatskog jezika i latiničnog pisma u mjeri koja omogućava izvođenje odgojno-obrazovnog rada*, odgovarajuću vrstu i razinu obrazovanja kojom su osobe stručno osposobljene za obavljanje odgojno-obrazovnog rada”. (Naglasio N.V). Na koji način se prilikom zapošljavanja provjeravaju moralne odlike i ljudske vrline sukladne katoličkom nauku? Kako se procjenjuje mjera poznavanja hrvatskog jezika koja omogućava izvođenje nastave? Ovako formulisan zahtjev otvara vrata diskriminaciji po osnovu jezika, religije i vjerovanja.

¹⁰ Čl. 6 Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju, *Sl. nov. KS 23/17*:

(1) U školama je zabranjena svaka vrsta diskriminacije učesnika u odgojno-obrazovnom procesu zasnovane na spolu, rasi, seksualnoj orijentaciji, tjelesnom ili drugom nedostatku/invaliditetu, bračnom stanju, boji kože, jeziku, religiji ili vjerovanju, uvjetima upošljavanja, napredovanju, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom, etničkom ili socijalnom porijeklu, vezi s nekom nacionalnom zajednicom, imovini, rođenju, zbog upotrebe bilo kojeg zvaničnog jezika Bosne i Hercegovine u usmenom i pisanom izražavanju učenika ili na nekom drugom statusu.

(3) Ne može se vršiti diskriminacija učenika pri prijemu, učešću u aktivnostima škole ili u bilo kojoj drugoj odluci vezanoj za tog učenika na osnovu toga što u školi, u usmenom ili pismenom izražavanju koristi bilo koji od zvaničnih jezika Bosne i Hercegovine.

¹¹ *Ibid*, čl. 7 (Upotreba jezika i pisma u nastavi).

nema razlike. Što i jeste činjenica. Ako se ova nepreciznost tumači na način da se u Bosni i Hercegovini govore tri različita jezika, onda je već i ona zbog prvog dijela rečenice diskriminatorna, jer isključuje mogućnost da se nastava izvodi na preostala dva. Diskriminatorna nije jedino pod uslovom da se podrazumijeva da je jezik *jedan* sa tri različita naziva, što sugeriše drugi dio rečenice. Zakonodavac očito nema predstavu kako da razriješi ovu napetost između potrebe da se favorizuje jezik nacije i da se istovremeno izbjegne diskriminacija, pa se odlučuje za formulaciju koja dopušta različita tumačenja.

3.2. Povlaštenost hrvatskog jezika

Katolički školski centar koristi ponuđenu nepreciznost tako da za jezik nastave uzima hrvatski (dok odredbu o oba pisma ignoriše):

- (1) Nastavu i druge oblike odgojno-obrazovnog rada, *škole izvode na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu*. (Naglasio N.V).
- (2) Jezici konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine upotrebljavat će se u svim školama, sukladno Ustavu Bosne i Hercegovine.
- (3) Svi učenici će u školama izučavati pisma koja su u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini.
- (4) Jezik i kultura hrvatskog naroda i drugih konstitutivnih naroda, kao i svake značajnije manjine koja živi u Bosni i Hercegovini, poštovat će se i izučavati u školi u najvećoj mjeri u kojoj je to izvodivo¹².

Nejasno je kako će se jezici konstitutivnih naroda upotrebljavati u svim školama i kako će se izučavati oba pisma, ako se nastava odvija na hrvatskom i na latinici. Formulacija “sukladno Ustavu Bosne i Hercegovine” nema drugi cilj osim da kamuflira derogaciju Zakona. Ustav BiH ne bavi se upotrebom jezika u nastavi¹³. Pitanje na koje Uredba ne odgovara, a nije to do sada javno učinio ni Osnivač ni Promicatelj je ovo: zašto se hrvatskom jeziku daje prednost u sustavu katoličkih škola? Da li svojim autoritetom iza ove jezičke diverzije stoji i Sveta stolica? Da li se Vatikan na ovaj način odredio prema *hrvatskom jeziku* kao *jeziku katolika* u Bosni i Hercegovini, ili je to ipak samo neka lokalna ujdurma?

Jezička politika u obrazovanju glavni je alat tri konstitutivna bosanskohercegovačka nacionalizma; načinom na koji definiše nastavni jezik u Uredbi o sustavu svojih škola katolička crkva djeluje kao promicateljica i saučesnica hrvatskog nacionalizma u Bosni i Hercegovini. Iako je to i samo po sebi degradirajuće za jednu nadnacionalnu organizaciju kakva je Katolička crkva, još uvijek ne mora biti loše po same korisnike. Treba ispitati koji se sadržaji promiču na *hrvatskom jeziku*.

¹² Čl. 7 (Nastava na hrvatskom jeziku) Uredbe (bilj. 6).

¹³ U čl. 1 se definišu: kontinuitet, demokratski principi, sastav, promet usluga, roba, lica i kapitala, glavni grad, simboli, državljanstvo. Jezik se, osim kao osnova za diskriminaciju, ne pominje.

4. Nastavni sadržaji na jeziku katolika

Djelimičan, ali za potrebe ovog rada dovoljan, uvid u te sadržaje nude rezultati istraživanja *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu*, izvedeni iz analize udžbenika nacionalne grupe predmeta za sva tri (bosanski, hrvatski i srpski) nastavna plana i programa, od 6. do 9. razreda osnovne škole¹⁴, a od kojih se neki koriste i u katoličkim školama u BiH¹⁵.

Istraživački tim opredijelio se da analizira i udžbenike iz vjeronauke s obzirom na “važnost religijskog obrazovanja u formiranju vlastitog i kolektivnog identiteta, stava prema drugima i prema društvu u kojem pojedinac živi” (259).

4.1. Vjeronaučni nacionalizam

Ispitujući koje se vrijednosti promoviraju u udžbenicima istraživači su zaključili “da opći ciljevi vjeronauke u školama, pored *strukturnog poučavanja u vjeri*, uključuju i razvijanje i usvajanje univerzalnih ljudskih vrijednosti i poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda” (261), ali se vrijednosti ne predstavljaju kao univerzalne već kao religijske i tada više ne govorimo o univerzalnim već o partikulariziranim vrijednostima (262). Konkretno, “sadržaji koji govore o univerzalnim vrijednostima tako da poželjni ciljevi i ponašanja nisu određeni religijskim principima i uvjerenjima jedne religije ili etničkom i religijskom pripadnosti prepoznati su u sedam udžbenika, u samo 8% ukupnog broja analiziranih lekcija” (268).

Iako Uredba o odgoju i obrazovanju u sustavu katoličkih škola za Europu definiše kao jedan od svojih ciljeva:

d) razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, vlastitoj kulturnoj samosvijesti, jeziku i nasljeđu, na način sukladan civilizacijskim tekovinama, upoznavajući druge i drugačije, *poštujući različitosti i njegujući međusobno razumijevanje, trpeljivost, solidarnost među svim ljudima, narodima i zajednicama u Bosni i Hercegovini i svijetu*¹⁶ (Naglasio N.V).

u udžbeniku vjeronauka za 8. razred o ateizmu se govori ovako:

Ateizam znači bezboštvo, dakle odgajanje bez Boga. Tvrde da je to izraz napretka. Iz iskustva najnovijih događanja znamo da se bez Boga i protiv Boga ne odgaja plemenite ljude, a vrlo često se odgaja takve koji su stvorili Oswiecim. Ivan Pavao II.

Pred suvremenim oblicima ateizma treba ponuditi kršćanstvo kao “civilizaciju ljubavi”, zauzimati se za istinu o čovjeku i Bogu osobnim životom, ali i putem medija te društvenim zalaganjem. Na taj način će se danas, u svijetu vrlo brzih informacija i tehničkih dostignuća, broj ateista postupno smanjivati. (*Lekcija: Ateizam i vjerska ravnodušnost, V5*¹⁷) (273, 274).

¹⁴ A. Soldo i dr, *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu*, Sarajevo 2017.

¹⁵ Prema Uredbi (bilj. 6), čl. 53 (1) “u školi se upotrebljavaju udžbenici prema Popisu kojeg, na prijedlog stručnih aktiva Sustava, za svaku školsku godinu, odobri Promicatelj”. U vrijeme istraživanja, na snazi u KŠC-u su bili udžbenici za osmogodišnju osnovnu školu. Oni su u međuvremenu promijenjeni, ali su negativni primjeri iz čitanki ovdje navedeni ostali. Udžbenici vjeronauka ostali su isti.

¹⁶ Čl. 5 st. 3 Uredbe (bilj. 6).

¹⁷ J. Periš, *S Kristom u život 8*, Zagreb – Sarajevo 2008.

Različitosti se poštuju, ali samo dok su u okviru dogme. Ateisti očito ne spadaju među *sve ljude* (u smislu da zaslužuju razumijevanje, solidarnost i trpeljivost, ma šta ona u ovom kontekstu podrazumijevala).

U istom udžbeniku netačno se i pristrasno predstavlja položaj religijskih zajednica u Kraljevini Jugoslaviji:

Iako je Kraljevina Jugoslavija svim vjerama jamčila ravnopravnost, *Srpska pravoslavna crkva bila je privilegirana* te je gotovo uživala status državne Crkve. *Katolici su živjeli u podređenom položaju*. Bilo im je onemogućeno napredovanje u državnim službama. Vlast je sustavno ometala rad katoličkih škola i bolnica, ukidala organizacije katoličke mladeži te Crkvi protuzakonito oduzimala brojne posjede. Nastojanje svete stolice da ugovorom s Kraljevinom Jugoslavijom *riješi položaj katolika, zbog protivljenja političkih vlasti i pravoslavlja*, bilo je neuspješno. (*Lekcija: Crkva u Hrvata za vrijeme svjetskih ratova i poraća, V5*) (281).

Osim što se politička istorija crkve daje bez jasne i transparentne pedagoške svrhe, način na koji se pojednostavljuje kompleksna tema u službi je hrvatskog nacionalizma, koji svoj politički legitimitet bazira na figuri istorijske nepravde koju je sada (samo on) pozvan ispraviti. Istraživači primjećuju da udžbenici vjeronauka nisu “prilagođeni populaciji kojoj je namijenjen – učenicima koji žive i pohađaju školu u Bosni i Hercegovini. Sadržaji u udžbenicima za katolički vjeronauk impliciraju da je *naša domovina* – Hrvatska. Tako se, npr, naglasak stavlja na kulturni i drugi razvoj Hrvatske dok se BiH samo spominje, navode se imena samo hrvatskih književnika ili se, pak, učenici upoznaju s nastankom pojedinih svećeničkih redova u Hrvatskoj, pri čemu se ignoriše postojanje i rad tih istih redova u BiH” (283, 284). Za to zapažanje navode primjere:

Hrvati su u svoju današnju domovinu došli u VII. stoljeću iz Bijele ili Velike Hrvatske. U novoj su se domovini prvi put susreli s kršćanstvom... Zbog čega je *naša povijest*, kao i povijest svih europskih naroda, započela krštenjem? (*Lekcija: Pokršćavanje Hrvata i ulazak u zajednicu kršćanskih naroda, V5*).

Jeste li ikada čuli za neku knjigu koja sadržava hrvatske zakone? Primjerice, *hrvatski Ustav?* (*Lekcija: Kako upoznati i razumjeti Bibliju i koristiti se njome, VI¹⁸*).

Siromaštvo je jedan od najvećih svjetskih problema. Više od 10 000 ljudi svakog dana umire od gladi. U Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini mnogi žive u siromaštvu i neimaštini. ... Mnogi svećenici, redovnice, redovnici i ostali vjernici odlaze u daleke zemlje u kojima ljudi ne poznaju Isusovu Radosnu vijest. Za njih kažemo da odlaze u misije i nazivamo ih misionarima. Saznaj nešto više o *misionarima iz Hrvatske* koji žive i djeluju u dalekim misijskim zemljama. (*Lekcija: Isusovi učenici – svjedoci istine i ljubavi, VI*).

(..)

Pronađi i opiši *jevrejsku zajednicu u Republici Hrvatskoj!* (*Lekcija: Judaizam, V3¹⁹*).

U udžbenicima katoličkog vjeronauka, zaključuju istraživači, “ne ostavlja se mogućnost diskusije o temama kao što su ateizam, partnerstvo van bračne zajednice, razvod, eutanazija,

¹⁸ R. Razum, *Ja sam put* 5/6, 2014.

¹⁹ J. Periš, *Zajedno u ljubavi* 7, Zagreb – Sarajevo 2009.

pobačaj, kontracepcija, homoseksualnost i sl.” (295). Drugačije rečeno, stavovi Crkve izneseni u udžbeniku predstavljaju se kao jedino ispravni i društveno prihvatljivi, čime se ne podržava otvorenost i prihvatanje onih koji ne dijele takve stavove i koji ne žive takav način života.

Uporište za ovakvu instrumentalizaciju obrazovanja Osnivač je osigurao Uredbom:

(2) Opći ciljevi odgoja i obrazovanja proistječu iz općeprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti demokratskog društva te vlastitih vrijednosti Sustava, utemeljenih na načelima Evanđelja, posebnostima nacionalnog, povijesnog, kulturnog i vjerskog nasljeđa naroda i nacionalnih manjina koje žive u Bosni i Hercegovini²⁰.

U istoj rečenici navode se tri vrijednosna sistema – univerzalistički, evanđeoski i nacionalni – a da se nigdje ne daju njihove karakteristike, na osnovu kojih bi se razumjelo, npr, u čemu se razlikuju *univerzalne* vrijednosti od vrijednosti *utemeljenih na načelima Evanđelja*? Jesu li šire prve ili druge, šta prve propuštaju pa je potrebno angažovati druge? U navedenoj studiji, a i u primjerima ovdje, pokazano je da Evanđelje služi/koristi redukciji univerzalnih vrijednosti, njihovoj partikularizaciji i praktično, njihovom odbacivanju. Deklarativno ih, dakle, Uredba prihvata, ali ih praktično, kroz sadržaj predmeta (udžbenika) odbacuje, u korist tzv. vlastitih, *evanđeoskih*.

Konkretno, u vezi s abortusom, *evanđeoski* nauk je u propisanim udžbenicima ovaj:

Pobačaj (abortus), teška je povrjeda pete Božje zapovijedi. Prema stalnom nauku Crkve ljudski život treba štiti od samoga začeca. Roditelji su po svojoj naravi simbol sigurnosti i ljubavi za dijete. Oni svoj roditeljski poziv pobačajem grubo narušavaju. Pobačaj nije “*pravo*” žene, jer dijete začeto u njezinoj utrobi ljudsko je biće s svojim pravima. Iskustvo nam je pokazalo da teške posljedice pobačaja najviše pogađaju upravo majku. Okolnosti počinjenog djela slaba su utjeha i opravdanje za, pobačajem pogođenu, cijelu obitelj. Život je uvijek Božji dar. Tko ga nasilno oduzima, odbacuje Božju ljubav te tako ne priznaje Boga kao jedinoga gospodara života. (*Lekcija: Svetost ljudskog tijela, V3*) (295, 296).

On je kao takav u suprotnosti sa važećim zakonima Bosne i Hercegovine (u Federaciji iz 1977, a u Republici Srpskoj iz 2008) koji pravo na odluku ostavljaju ženi. Kao takav, on se ne bi mogao naći u udžbeniku javnog i sekularnog obrazovanja, osim tako da se predstavlja kao jedan od mogućih ideoloških stavova vezanih za konkretno pitanje. To da se ipak nalazi, kao *jedini mogući*, posljedica je nepreciznih zakonskih odredbi i njihovog preslobodnog tumačenja i primjenjivanja.

4.2. Hrvatska književnost na katoličkom jeziku

Spregu religije (ovdje katoličke vjere) i nacionalizma (ovdje hrvatskog) u obrazovanju moguće je pratiti i na sadržajima udžbenika za predmet hrvatski jezik i književnost, u dijelu koji se odnosi na srodne teme. Istraživači u studiji *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu* konstatirali su da “odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji nastave hrvatskog jezika od šestog do devetog razreda insistiraju na razvijanju pozitivnih stavova, poštovanju i ljubavi prema hrvatskom jeziku

²⁰ Čl. 5 Uredbe (bilj. 6).

kao bitnoj odrednici nacionalnog identiteta, kulture i tradicije Hrvata u Bosni i Hercegovini” (221).

Oni zapažaju da su “vjerske teme u pravilu isključive, jednosmjerne, samo formalno i površno otvorene za druge vjere i nikada za ateizam. Ovakav pristup ostavlja sve druge učenike izvan nastavnog procesa, jer oni na postavljene zadatke ne mogu odgovoriti”²¹ (227).

Navode primjere:

Prouči i opiši kako krišćani proslavljaju trenutak Kristova rođenja. Kako se Kristovo rođenje obilježava tijekom religioznih obreda, a kako u obiteljskom okruženju? Potraži podatke i ukratko opiši kako svoje vjerske blagdane slave pripadnici drugih vjera? (Lekcija: *Sveta noć, Selma Lagerlof, JIK20*²²).

Napiši sastavak na temu *Božićna noć*. (Lekcija: *Na Badnjak, Ksaver Šandor Gjalski, JIK23*²³).

5. Indoktrinacija kao kvalitet

U sarajevskom KŠC-u (kao i u drugima iz Sustava katoličkih škola za Europu) koriste se, dakle, udžbenici čiji sadržaji ne odgovaraju ni svim proklamovanim ciljevima samog Sustava, a pogotovo ne okvirnom i kantonalnom zakonu. Pravni osnov za takvu praksu osnivač škole osigurava derogacijom zakona na čije se poštovanje obavezao u aktu iz kojeg izvodi svoj legitimitet – sporazumu Bosne i Hercegovine i Svete stolice.

Posljedica takve strategije jeste promoviranje vrijednosti hrvatskog nacionalizma (koje nisu, duboko sam uvjeren, identične katoličkim i evanđeoskim). Njen glavni mehanizam je jezik, koji se zahvaljujući nepreciznosti u zakonskim formulacijama tretira kao etnički/nacionalni ekskluzivitet, dok se istovremeno izbjegava njegov naučni i lingvistički opis.

Sve ovo moguće je zahvaljujući slabostima nadležnih institucija i organa, koji propuštaju da u obrazovanju zastupaju i brane principe i vrijednosti sekularne države. Kad bi to činili, Katolički školski centar morao bi se odreći *zakonskih* formulacija kojima legalizira indoktrinaciju. Tada bi se otvorilo na radikalno drugačiji način pitanje kvaliteta obrazovanja ne samo u KŠC-u nego i u cijelom kantonu.

Konkretno, zahvaljujući čemu, uprkos ovdje uočenoj tendenciji, KŠC uživa ugled i povjerenje roditelja koji ga smatraju jednom od najboljih (najpoželjnijih) škola u Kantonu?

Roditelji kao razlog ističu dobru opremljenost škole, njen multikulturalizam (procenat nebošnjačke djece u njoj je veći nego u drugim školama), visoke standarde u učenju i poučavanju, razvijen program vannastavnih aktivnosti. Iako u prefiksu katolička, škola ne

²¹ Zaključci istraživanja podjednako se odnose na sve *tri vjeronauke*, pri čemu najviše negativnih primjera nalaze u udžbenicima pravoslavne. Za odnos *univerzalnog* i *evanđeoskog* bitan je integralni zaključak: “U 12 analiziranih udžbenika vjeronauka/e, koji sadrže 346 lekcija, sadržaji koji govore o univerzalnim vrijednostima tako da poželjni ciljevi i ponašanja nisu određeni religijskim principima i uvjerenjima jedne religije ili etničkom i religijskom pripadnosti prepoznati su u 28 (8%) lekcija. Od ovog broja, u 10 lekcija (3%) univerzalne ljudske vrijednosti se samo spominju, dok se u 18 lekcija (5%) ove vrijednosti promoviraju” (302).

²² O. Lekić/B. Nikolić, *Moja čitanka* 7, Mostar 2011.

²³ O. Lekić/B. Nikolić, *Moja čitanka* 8, Mostar 2011.

opterećuje čak obavezom da pohađaju časove vjeronauka; vjerskih simbola (raspela, Madona) u učionicama nema. Dobrovoljno je i za čake i za nastavno osoblje prisustvo vjerskim obredima. Paradoksalno, statistički, po broju đaka koji ne pohađaju vjeronauku, KŠC je manje *religiozna* ustanova od većine drugih osnovnih škola u Kantonu koje nemaju *vjerski predznak*.

Visoke standarde škola održava između ostalog i zahvaljujući renomeu koji uživa i koji joj osigurava priliv odličnih đaka, iz *dobrostojećih* porodica. *Elitizam* je također bitan resurs ove škole.

Većina drugih osnovnih škola u Kantonu, koje nisu *privatne*, ne privlače *građansku elitu*, nemaju dodatne izvore prihoda (što utiče na slabiju opremljenost), teže i sporije provode reforme, limitirane su u odlučivanju složenijim birokratskim i administrativnim procedurama, pri čemu je odgovornost nejasno raspršena od ministra, preko pedagoškog zavoda, do direktora i upravnih odbora, između kantonalnog i lokalnog nivoa vlasti. Pri tome, posljednjih nekoliko godina sve te škole rade pod pritiskom i u strahu od tzv. *racionalizacije*, kako se skraćeno naziva politička tendencija smanjenja ulaganja u obrazovanje, a čije posljedice mogu biti otpuštanje nastavnika i zatvaranje pojedinih škola. Tome na putu stoji sindikat i veliki dio javnosti, zainteresiran za školstvo kao za javno dobro. Uposlenici u *privatnim školama* nemaju tu vrstu zaštite i podrške.

U poređenju s javnim školama, nad kojima je upravljanje podijeljeno i zakomplikovano različitim političkim interesima i uticajima na različitim nivoima (školskom, opštinskom, kantonalnom, stručnom, sindikalnom...), KŠC ostavlja utisak stabilne, sigurne, dobro vođene institucije, koja djeci i roditeljima garantuje najviše rezultate. U istom poređenju (*privatno-katoličkog* i *javno-bošnjačkog* modela škole), pitanje derogacije zakona čija je posljedica nacionalistička indoktrinacija ne čini se ni bitnim ni hitnim. Praktično, u sredini koja je dominantno bošnjačka, ali koja se u Zakonu o odgoju i obrazovanju ne objavljuje kao većinska, čija nacionalistička elita i sama koristi loša, neprecizna i nejasna zakonska rješenja, primjer KŠC-a ne može se vidjeti drugačije nego kao pozitivan.

Takva *pozitivnost* podrazumijeva parazitsku privatizaciju (u smislu da *privatno* parazitira na javnom dobru i zajedničkim resursima), inferiornu sekularnost i indoktrinaciju u službi nacionalizma. Nijedno od toga nije vrijednost koju obrazovni sistem afirmiše. Drugačije rečeno, sistem je otuđen od ogromne većine svojih korisnika, dijelom bez njihove svijesti o tome, a dijelom bez instrumenata kojima bi njime ovladali.

Summary

Based on the content analysis of the elementary school religion textbooks and literature readers used in the private institution Catholic School Centre "Sv. Josip" in Sarajevo, the paper points to deviations from the proclaimed goals of education (that is), legalized by the incorrect interpretation of the legal provisions of the secular state, and contrary to the Agreement between Bosnia and Herzegovina and the Holy See.